

pitanja & odgovori

MOŽE LI SE STRANA MENICA NAPLATITI U DOMAĆEM PLATNOM PROMETU?

Odgovara: Emica Zdravković, specijalista za pravne poslove Udruženja banaka Srbije

Menica je hartija od vrednosti koja se najčešće sreće u međunarodnim privrednim odnosima. Sa razvojem našeg poslovanja sa inostranstvom sve češće se u praksi postavlja pitanje mogućnosti realizacije međunarodne menice u postupku prinudne naplate koju reguliše Zakon o platnom prometu u slučaju kada su domaća pravna lica – rezidenti dužnici po toj menici.

Menica koja se javlja u privrednim odnosima sa inostranstvom može se izdati u jednoj zemlji, a indosirati u drugoj, odnosno da se na menici pojavljuju pravna i fizička lica koja pripadaju različitim državama. Postavlja se pitanje koje pravo treba primeniti, osim ako nije u pitanju menica izdata prema UNCITRAL-ovoj Konvenciji.

Naš Zakon o menici u glavi XVI u odeljku pod naslovom "Sukobi zakona" i odredbama od čl. 94. do čl. 100. reguliše kako postupiti u napred navedenim i sličnim situacijama. Zakonom je predviđeno:

1. Lice koje se može pojaviti kao dužnik po menici, odnosno sposobnost lica da se menično obaveže određuje nacionalni zakon zemlje dužnika – tzv. princip "lex personae" (na primer granice punoletstva nisu iste u svim zemljama). Od ovog pravila postoje dva izuzetka predviđena čl. 94. Zakona.
2. Oblik (formu) preuzimanja meničnih obaveza određuje zakon zemlje na čijem su području te obaveze primljene – pravilo "locus regit actum". Dakle, forma meničnih izjava ceni se za svaku radnju posebno (izdavanje, akceptiranje, indosiranje, avaliranje) prema tome u kojoj je zemlji izjava data. Ovo pravilo važi samo za formu meničnih izjava, a ne i za njihovo dejstvo. Od ovog pravila postoje dva izuzetka:
 - a) ako primljene menične obaveze nisu punovažne prema propisima zemlje gde su primljene, ali odgovaraju propisima zemlje gde je neka docnija obaveza primljena, onda okolnost da ranije

obaveze nisu punovažne, ne utiče na pravnu valjanost docnijih obaveza.

- b) Menične obaveze između naših državljana primljene u inostranstvu po odredbama našeg Zakona o menici punovažne su, iako ne odgovaraju zakonu zemlje gde su nastale.
3. Pitanje forme i rokova protesta i ostalih radnji potrebnih za vršenje ili za održavanje meničnih prava (način podnošenja na akcept, notifikacija i dr.) određuje zakon zemlje na čijem području se mora podići protest ili obaviti neka druga radnja.
4. Pitanje dejstva meničnih radnji i rokovi za regres.
- Dejstvo obaveza akceptanta trasirane menice, kao i izdavaoca sopstvene menice određuje zakon koji važi u mestu plaćanja. Dejstvo obaveza ostalih meničnih dužnika određuje zakon zemlje na čijem su području te obaveze preuzete,
 - Zakon zemlje gde je menica plativa važi za sledeća pitanja:
 - delimičan akcept (da li se može ograničiti)
 - delimična isplata menice (mogućnost prijema delimične isplate)
 - gubitak ili krađa menice.

Mesto izdanja je kriterijum koji se primenjuje kod sledećih pitanja: dejstvo izjava regresnih dužnika i rokova za ostvarivanje regresnih zahteva.

Domicil

U poslovanju sa inostranstvom domiciliranje menice, odnosno označenje gde se menica podnosi na isplatu ima veliki značaj. Prema domicilu se određuje gde se vrši prezentacija menice na isplatu, a prema domicilu određuje se i gde će se menica protestovati, kao i čiji će sud biti nadležan za vođenje meničnog spora ako do njega dođe i čije će se pravo primeniti u sporu, ako se radi o menici u međunarodnoj trgovini.

U praksi se postavlja pitanje mogu li stranke naknadno ugovoriti ili promeniti već ugovoreni domicil. Praksa je prihvatila kao najpogodniju formu izdavanje novih menica sa novim domicilom, uz istovremeno povlačenje izdatih menica.

Situacija je jednostavnija ako se domicil ne upiše na menici, pa se naknadno o tome postigne sporazum kada se na već izdatim menicama upisuje domicil prema sporazumu.

Menice kod kojih se kao glavni menični dužnici – akceptanti kod trasirane menice i trasanti kod sopstvene menice pojavljuju domaća pravna lica – rezidenti, mogu biti domicilirane samo na domaću banku kod koje domaće pravno lice ima otvoren račun (dinarski ili devizni). U praksi se ova činjenica često zanemaruje, pa se domaćim bankama dostavljaju menice kod kojih je kao mesto plaćanja određena banka u inostranstvu (kod koje verovatno poverilac ima otvoren račun). Ove menice se ne mogu realizovati prinudnim putem, na osnovu ispostavljenog naloga poverioca, saglasno članu 47. stav 1. tačka 3. Zakona o platnom prometu. U takvoj situaciji može se izdati nova menica domicilirana na domaću banku (treba voditi računa o roku dospeća menice). Komitent uvek može da svoju obavezu po menici izmiri ispostavljanjem naloga za plaćanje sa računa kod domaće banke i prenosom na banku u inostranstvu, saglasno zaključenom ugovoru, uz prateću dokumentaciju koja je osnov plaćanja (ugovor, faktura i slično) saglasno Zakonu o deviznom poslovanju.

Prinudna naplata međunarodne menice

Potraživanja po osnovu stranih menica koja je izdalo domaće pravno lice – rezident kao dužnik naplaćuju se ispostavljanjem naloga poverioca stranog lica za naplatu u skladu sa tačkom 6. Odluke o obliku, sadržini i načinu korišćenja jedinstvenih instrumenata platnog prometa ("Službeni glasnik RS", br. 57/2004 i 82/2004). Banka obavlja kontrolu ispravnosti strane menice i naloga za naplatu, odnosno kontroliše da li sadrže sve elemente potrebne za njihovo izvršenje i proverava pečat i potpis dužnika. Za ovo plaćanje banka treba da ima odgovarajuću dokumentaciju i dužna je da o tome obavesti Narodnu banku Srbije, obzirom da se radi o plaćanju prema inostranstvu, odnosno uplati na nerezidentni račun.

U našoj poslovnoj praksi sve više se pojavljuju i menice izdate na stranom jeziku i stranom meničnom blanketu, te je i Narodna banka Srbije, po ovom pitanju, dala objašnjenje

o mogućnosti naplate u postupku prinudne naplate propisane Zakonom o platnom prometu, sadržano u dopisu broj III/143-2834/3 od 19. 01. 2005. godine:

1. Pod uslovom da su ispunjeni svi drugi propisani uslovi, domaća ovlašćena banka može izvršiti plaćanje po menici izdatoj na stranom meničnom blanketu, po kojoj je dužnik domaće lica rezident, koji kod domaće ovlašćene banke ima poslovni račun, a poverilac je strano lice nerezident, ako je kao banka kod koje se vrši plaćanje određena ta domaća banka.
2. Domaća ovlašćena banka nije dužna izvršiti plaćanje po menici izdatoj na stranom meničnom blanketu, po kojoj je dužnik domaće lica rezident, koji kod domaće ovlašćene banke ima poslovni račun, a poverilac je strano lice nerezident, ako je kao banka kod koje se obavlja plaćanje navedena neka strana banka.
3. Domaća ovlašćena banka može izvršiti plaćanje po menici, po kojoj je dužnik domaće lica – rezident, koji kod domaće

ovlašćene banke ima poslovni račun, a poverilac je strano lice – nerezident, samo ako je, pored ispunjenih drugih propisanih uslova, priložena i dokumentacija iz koje se može utvrditi da je reč o plaćanju koje je dozvoljeno Zakonom o deviznom poslovanju ("Službeni list SRJ" br. 23/2002 i 34/2002).

4. Menica izdata na stranom meničnom blanketu, ako su ispunjeni svi propisani uslovi, može biti naplaćena u postupku prinudne naplate propisanom Zakonom o platnom prometu ("Službeni list SRJ" br. 3/2002, 5/2003 i "Službeni glasnik" br. 43/2004).

Domaće pravno lice – rezident može izdati menicu odnosno akceptirati meničnu obavezu i na našem meničnom blanketu, u poslovima sa inostranstvom. Menični blanket se popunjava na srpskom jeziku, a menična suma se može označiti u stranoj valuti, saglasno članu 40. Zakona o menici.

KAKO SE OBAVLJA TRANSFER SREDSTAVA PLAĆANJA U I IZ INOSTRANSTVA NEREZIDENATA I REZIDENATA?

Odgovara: Svetlana Magdelinić, specijalista za devizne poslove Udruženja banaka Srbije

Ekonomska terminologija pod transferom sredstava plaćanja u užem smislu, podrazumeva prenos sredstava plaćanja iz jedne zemlje u drugu. U svakoj zemlji devizni propisi regulišu ovu oblast poslova sa inostranstvom pri čemu je karakteristično da se sa liberalizacijom deviznog režima smanjuju ograničenja za transfer sredstava plaćanja.

U našoj zemlji, ovu oblast poslovanja reguliše Zakon o deviznom poslovanju ("Sl. list SRJ", br. 23/2002 i 34/2002).

Transfer sredstava sa računa nerezidenata u inostranstvo

Zakon o deviznom poslovanju u članu 25. definiše i reguliše transfer sredstava plaćanja i on glasi:

"Nije dozvoljen transfer sredstava sa deviznog računa kod ovlašćene banke, odnosno banke onog nerezidenta koji nije izmirio sve poreske, carinske i druge obaveze prema državi iz tog posla."

Imajući u vidu citirane odredbe člana 25.

Zakona o deviznom poslovanju, u više navrata, postavljalo se pitanje preciznijeg definisanja uslova pod kojim nerezidenti mogu obavljati transfer sredstava sa dinarskog i deviznog računa kod poslovne banke.

Iz navedenih razloga Narodna banka Srbije, neposredno po donošenju Zakona o deviznom poslovanju, u 2002. godini objavila je sledeće tumačenje:

“Nerezident može sa svog deviznog ili dinarskog računa da vrši transfer prihoda od tekućih poslova sa inostranstvom pod uslovom da je izmirio obaveze po osnovu poreza na dohodak ili dobit koji se plaćaju na transferisani iznos.”

Kako je problematika transfera sredstava u inostranstvo jedna od složenijih u okviru deviznih poslova, navedeno tumačenje nije bilo dovoljno precizno za realizaciju brojnih zahteva za transferom sredstava plaćanja u inostranstvo nerezidenata – klijenata poslovnih banaka. Posebno se to odnosilo na sledeća tumačenja: da li konkretna transakcija podleže plaćanju poreza, ko je nadležan da izda potvrdu o plaćanju, ko je obveznik u obezbeđenju potvrde o plaćenom porezu i regulisanim poreskim obavezama. Ministarstvo finansija je na svojoj web stranici www.mfin.sr.gov.yu/devizno objavilo krajem oktobra 2005. godine sledeće objašnjenje člana 25. Zakona o deviznom poslovanju u vezi sa transferom sredstava sa računa nerezidenta koje glasi:

Prenos – transfer

Nerezident, osim diplomatskih i konzularnih misija i organizacija u okviru OUN-a i predstavništava nerezidenata koji obavljaju agencijske poslove u vazdušnom saobraćaju koji prodaju sopstvena prevozna dokumenta i na koje se odnose ratifikovani bilateralni ugovori kojima je regulisano izbegavanje dvostrukog oporezivanja prihoda po osnovu obavljanja međunarodnog saobraćaja, kada daje nalog banci za prenos – transfer sredstava sa deviznog i dinarskog računa u inostranstvo, ima obavezu da banci podnese dokaz o izmirenim poreskim obavezama prema državi iz posla po osnovu kojeg je ostvario devizna i dinarska sredstva na nerezidentnom računu.

Plaćanje

Nerezident – pravno lice i fizičko lice može bez ograničenja da vrši plaćanje po tekućim i kapitalnim poslovima dozvoljenim Zakonom o deviznom poslovanju. Uz nalog za plaćanje, nerezident – nalogodavac banci dostavlja dokument po kome se vrši plaćanje u skladu sa propisima. Nerezident nema obavezu da obezbedi potvrdu poreskog organa o obavezama prema državi kada vrši plaćanje.

Isplata

Nerezident – fizičko lice može bez ograničenja da podiže efektivni strani novac sa devizne štedne knjižice i deviznog računa. Nerezident – fizičko lice nema obavezu da obezbedi potvrdu poreskog organa o obavezama prema državi kada podiže efektivni strani novac.

Navedeni razlozi kao i brojne inicijative su uzrokovale da i Poreska uprava sačini **Uputstvo za rad organizacionih jedinica Poreske uprave u postupku izdavanja uverenja nerezidentima po članu 25. Zakona o deviznom poslovanju** koje, u četiri poglavlja, detaljno obrađuje:

- **oporezivanje dobiti preduzeća**, ko se smatra nerezidentnim obveznikom, koji prihodi i po kom osnovu podležu plaćanju poreza i po kojoj poreskoj stopi;
- **oporezivanje dohotka (prihod)** fizičkih lica, ko se smatra nerezidentim obveznikom,
- **oporezivanje imovine**, gde se pojašnjava da porezi na imovinu, porez na nasleđe i poklon i porez na prenos apsolutnih prava se plaćaju po rešenju nadležnih poreskih organa kao i da po osnovu prenosa apsolutnog prava na hartijama od vrednosti, potvrdu o obračunatom i plaćenom porezu po odbitku izdaje Centralni registar.
- **obavezu isplatioca prihoda**, da saglasno Zakonu o porezu na dobit preduzeća i Zakonu o porezu na dohodak građana, kod obračuna poreza po odbitku na prihode nerezidenata primenjuje odredbe Ugovora o izbegavanju dvostrukog oporezivanja, pod uslovom da nerezident dokaže status rezidenta države sa kojom je SCG zaključila ugovor o izbegavanju dvostrukog oporezivanja i da je nerezident stvarni vlasnik prihoda, a ne posrednik između isplatioca i nerezidentnog primaoca.
- **nadležnost organizacionih jedinica**

Poreske uprave tj. filijala ili ekspozitura Poreske uprave, u smislu da su iste nadležne za izdavanje potvrde, odnosno uverenja nerezidentu koji nema stalnu poslovnu jedinicu na teritoriji Republike Srbije, a prema sedištu poslovne banke kod koje je otvoren nerezidentni račun, između ostalog i u slučajevima kada priliv sredstava na nerezidentnom računu potiče po osnovu: doznaka sredstava iz inostranstva, bezgotovinskih ili gotovinskih doznaka u Republici Srbiji, sudske odluke, uplate depozita za učešće na licitaciji, i slično, ali kada ne postoji obaveza plaćanja poreza, kao i kada nerezident sredstva sa svog računa uopšte nije koristio.

Transfer sredstava sa računa rezidenta – fizičkih lica

U okviru iste problematike brojna su pitanja po kom osnovu, pod kojim uslovima, i u skladu sa kojim propisima rezident – fizičko lice može da prenese sredstva plaćanja u inostranstvo i iz inostranstva.

Zakon o deviznom poslovanju reguliše ovu problematiku tako što najpre uređuje šta su jednostrani prenosi sredstava plaćanja i to:

U članu 1. stav 4 koji glasi:

"Jednostrani prenosi sredstava plaćanja iz zemlje i u zemlju koji se ne vrše po osnovu izvršenja posla između rezidenata i nerezidenata."

U članu 2. stav 14 pojašnjava:

"Jednostrani prenosi sredstava plaćanja su prenosi iz zemlje u inostranstvo ili iz inostranstva u zemlju koji se ne zasnivaju na izvršenju posla, između rezidenta – fizičkog lica i nerezidenta – fizičkog lica a mogu biti lični i fizički."

Lični prenos sredstava plaćanja iz zemlje i u zemlju uključuje poklone i pomoć, nasledstvo, rentu, podmirenje duga useljenika u matičnoj zemlji i prenos sredstava iseljenika u inostranstvo."

Fizički prenos sredstava plaćanja je svaki prenos gotovine u dinarima, kao i prenos efektivnog stranog novca i hartija od vrednosti iz zemlje i u zemlju."

Bliže uslove, pored citiranih članova 1. i 2. Zakona o deviznom poslovanju definiše Odluka o uslovima i načinu ličnih i fizičkih prenosa sredstava plaćanja u inostranstvo i iz inostranstva, koja se nalazi na web stranici Narodne banke Srbije www.nbs.yu/propisi kojom se detaljno

regulišu uslovi prenosa sredstava plaćanja u inostranstvo, lični prenos sredstava plaćanja kao i fizički prenos sredstava plaćanja.

Transfer sredstava sa loro računa ino banaka otvorenih kod domaćih banaka

Imajući u vidu da su poslovne aktivnosti mnogo maštovitije od propisa i zakonske regulative, kao i da se navedenim tumačenjima i uputstvima ipak nisu obuhvatile sve situacije, nakon objavljivanja navedene regulative na zahtev poslovnih banaka preko Udruženja banaka Srbije, traženo je dodatno tumačenje nadležnih institucija za transfer sredstava sa loro računa ino banaka otvorenih kod domaćih banaka u smislu da li podležu pribavljanju potvrde o plaćanju poreza. U elaboraciji za dobijanje predmetnog tumačenja a sa ciljem da ne budu predmet pribavljanja potvrde o plaćenim porezima, istaknuti su razlozi:

- da se radi o sredstvima ino banaka koja su usmerena na njihove loro račune otvorene kod banaka u Srbiji radi daljeg transfera na račune u inostranstvu, dakle sredstva koja neće biti u funkciji poslovnih aktivnosti tih banaka,
- da su usmeravanjem sredstava na loro račune kod banaka u Srbiji, ino banke ukazale poverenje našim bankama, posebno imajući u vidu da je to učinjeno sa aspekta disperzije rizika,
- da sa aspekta privlačenja stranog kapitala to može biti jedan od značajnih osnova,
- kao i da pribavljanje potvrda o plaćenom porezu iziskuje angažovanje advokatskih kancelarija kao ovlašćenih predstavnika ino banaka, što znatno poskupljuje transakciju transfera, usporava je i čini neoperativnom, što može da bude opredeljujući faktor da ino banke obustave usmeravanje sredstava na svoje loro račune kod naših banaka.

Umesto tumačenja u pisanoj formi, Ministarstvo finansija i Narodna banka Srbije su ovu problematiku obuhvatile i regulisale Nacrtom novog Zakona o deviznom poslovanju koji je u proceduri donošenja, a kojim se u članu 29. definiše sledeće:

"Prenos sredstava sa deviznog i dinarskog računa kod banke, može se izvršiti ako je nerezident, kao i

ogranak stranog pravnog lica izmirio sve poreske obaveze prema Republici iz posla po osnovu kojeg je ostvario devizna, odnosno dinarska sredstva.

Strana banka koja drži sredstva kod banke u Republici ne podleže obavezi iz stava 1. ovog člana."

Rezime

Na osnovu svega napred navedenog a u cilju otklanjanja dilema u okviru realizacija brojnih zahteva klijenata, nerezidenata i rezidenata, upućenih poslovnim bankama za transfer sredstava plaćanja u inostranstvo i iz inostranstva, učinjen je pokušaj sistematizacije zakonske regulative kao pravnog okvira koji reguliše ovu problematiku.

Na bazi dosadašnje vrlo aktivne saradnje između poslovnih banaka, Udruženja banaka

Srbije, Ministarstva finansija i Narodne banke Srbije kao i ostvarene sinergije u prepoznavanju problema i njihovog značaja, može se slobodno reći da se ova problematika zakonski uredila i da su otklonjene brojne nejasnoće i problemi.

Međutim, i dalje ostaje problem neusaglašenosti zakonskih odredaba kompatibilnih Zakona kao i nesinhronizovanost u njihovom donošenju. Aktuelni primer za to je novi Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju koji je stupio na snagu krajem 2005. godine, i koji je po svom osnovnom opredeljenju mnogo liberalniji od Zakona o deviznom poslovanju, donet 2002. godine i koji je još uvek na snazi jer novi nije usvojen.

U prilog ovoj konstataciji u daljem tekstu ćemo umesto zaključka a kao ilustraciju napred navedenog dati analizu pitanja i odgovora.

Pitanje:

Da li rezident – fizičko lice može da transferiše devizna sredstva u inostranstvo, po osnovu osnivačkog uloga za osnivanje preduzeća u inostranstvu?

Analiza:

- Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju ("Sl. glasnik RS", br. 101/2005) nedvosmisleno reguliše u delu Sloboda spoljne trgovine u članu 3. u stavu 2 da su direktna ulaganja u inostranstvu slobodna i bez ograničenja a u stavu 7 da fizička lica, u obavljanju spoljnotrgovinskih poslova, imaju jednaka prava kao i u domaćem pravnom prometu, a
- Zakon o deviznom poslovanju ("Sl. list SRJ", br. 23/2002 i 34/2002) u članu 23. stav 6 reguliše sledeće:

"Rezident – fizičko lice ne može imati otvorene devizne račune kod banke u inostranstvu."

Konsalting:

U cilju realizacije navedene transakcije potrebno je uputiti zahteve:

- Nadležnoj instituciji države u kojoj se osniva preduzeće za dobijanje Rešenja za osnivanje i registraciju preduzeća,
- Narodnoj banci Srbije za dobijanje saglasnosti za otvaranje deviznog računa kod banke u inostranstvu,
- Po dobijanju gore traženih rešenja otvoriti devizni - depozitni račun kod jedne od ino-banaka u zemlji u kojoj se osniva preduzeće,
- Po pribavljanju navedene dokumentacije, podneti zahtev za transfer sredstava u inostranstvo, banci u našoj zemlji kod koje je otvoren devizni račun, da na osnovu obezbeđene a podnete dokumentacije, izvrši transfer sredstava u inostranstvo po osnovu osnivačkog uloga za osnivanje preduzeća u inostranstvu.